

THE CRITIQUE OF A „GOOD MAN” - ANDREI GRIGOR, POIANA LUI IOCAN

Nicoleta Ifrim

Prof., PhD, "Dunărea de Jos" University of Galați

Abstract: Our study is focused on Andrei Grigor's book published by Lucian Chișu after the author's death. It is a mirror-like writing, aiming to define a double reading effect embedded into the Self-oriented narrative: the post-December Romanian literature and its controversies facing Andrei Grigor's sharp criticism which covertly points out his inner profile and personal critical ideology.

Keywords: critical discourse, autobiographic traits, post-December Romanian literature, Andrei Grigor.

Gândit ca mărturie afectivă a activității critice a lui Andrei Grigor, volumul, publicat în 2018 la editura SemnE, este îngrijit de Lucian Chișu care a selectat articolele publicate în perioada 1993-1994 de către Andrei Grigor în *Fețele culturii* – supliment literar al ziarului *Adevărul*, în cadrul rubricilor *Poiana lui Iocan*, *Cronică inutilă* și *Ciorne*. Cuvântul introductiv, elaborat de către Lucian Chișu și numit „Andrei Grigor sau despre umor, nostalgie și tristețe”, trasează liniile directoare ale prezentei ediții, subliniind, în egală măsură, miza cărții, o proiecție în oglindă a profilului ideografic și egografic al unui critic tonic și al unui „om de bine”¹, Andrei Grigor. Colecția de articole proiectează metamorfozele unei identități surprinzătoare ale cărei interstii modelează, pe de o parte, un program identitar al traseului autobiografic care legitimează, în permanență, pe cel critic și, pe de alta, asumarea programatică a tipului de critică realizat în fiecare articol publicat. Acuitatea verbului critic, generat de talentul scriitoricesc al celui care cochetase cu proza scurtă, dar și pertinenta ideilor dezbătute formează ingredientele unui stil polemic care analizează alert și aplicat fenomenul literar românesc postdecembrist. Dealtfel, așa cum remarca editorul volumului, „comentariile critice (...) se circumscriu aceluiași interval calendaristic de aproape doi ani, fiind relevante pentru continuitatea, omogenitatea și coerența discursului din volum. (...) Ideea de a ține rubrica *Poiana lui Iocan* îi venise de la Marin Preda, pe care, în acel timp, începuse să-l studieze temeinic în vederea examenelor și referatelor pentru doctoratul la care, de curând, se înscrișese. Faptul că o parte a activității sale cotidiene era focalizată asupra lecturii *Moromeților* i-a stârnit apetitul scriitoricesc, inspitiindu-l să realizeze un format insolit, conceput după modelul locului unde siliștenii se întâlneau ca să comenteze ziarele vremii lor. Andrei Grigor i-a re-ficționalizat pe Ilie Moromete, Iocan (căruia i se substituise) și pe numeroșii eroi ai lui Marin Preda în postura de cititori ai presei literare din anii 1993-1994.”² În acest fel, „umorul din vechea Poiană a lui Iocan revenea la fel de viguros și în cea nouă, *cliul* comentariilor constând în faptul că, în contextul de acum, mișcându-se nestingherit, fără fașoane ori prejudecăți, aceleași personaje citeau comentând jovial și astuțios subiectele și pe autorii articolelor din oferta la zi. Datorită talentului său de

¹ „omul care nu întoarce spatele nedreptății ” - Eugen Simion, *În ariergarda Avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Ed. Curtea Veche, București, 2012, p.75.

² Lucian Chișu, *Andrei Grigor sau despre umor, nostalgie și tristețe* în Andrei Grigor, *Poiana lui Iocan*, editura SemnE, București, 2018, p.6-7.

prozator, nu i-a fost greu să readucă la viață atmosfera din poiana lui Iocan, cum n-a întâmpinat dificultăți nici în a sintetiza, aseasonându-le cu maliție, conținuturile revistelor, fiindcă posedă un ascuțit simț critic (...). Avea capacitatea de a sesiza cu ușurință, dar și cu pătrundere, enormitățile care umflau aluatul presei acelor ani ca, apoi, să rezume cu mult umor prestațiile și disputele din viața noastră literară. Viziunea sa asupra evenimentelor a fost aceea a unui *resoneur* calm, echilibrat, molcom, cu vorba rară, totdeauna blând și niciodată furios, de aceea înțelept. În schimb, participarea la acestea îl schimba, făcându-l să devină scriitor în comentarii, plin de vervă și ironie la adresa procurorilor morali, a fățarnicilor și oportuniștilor momentului sau a vitejilor care se recomandau eroi ai luptelor în care nu fuseseră combatanți. Ștergea pe jos cu lipsa de talent a unora dintre nechemății, apăruți precum ciupercile după ploaie în primii ani postcomuniști, autori care, autointitulându-se *persecutați de cenzură*, asaltau porțile șubrede ale Uniunii Scriitorilor. Aceștia deveniseră țintele predilecte, de pișcături, înțepături, șfichiuri și zeflema ale lui Cocoșilă, alias Angrei Grigor. (...) Andrei a transformat rubrica sa într-un spectacol de idei, cu o nouă și originală dimensiune pamfletară.”³

Scenariul editorial sau, altfel spus, scena dezbaterii critice se deschide inevitabil cu „intrarea” în cadrul spațio-temporal atent regizat, populat de personaje moromețiene care dezbat teme selectate din revistele literare ale vremii: „Când, ajuns în poiană, am scos de sub chimir România literară nr.9/93, Iocan a făcut ochii mai mari decât ai calului pe care tocmai îl potcovea, iar Dumitru lui Nae a amuțit de s-a auzit în tot satul. <Sunteți proști – le-am zis – mai lăsați dracului politica și mai cultivați-vă și voi! > Și chiar i-am făcut curioși. Se vedea după cumințenia cu care s-au așezat în jurul lui Moromete care și-a dat pălăria pe spate și a început să citească.” (*Fețele culturii*, nr.243 (865), 30 martie 1993, p.10⁴) Sau: „La ultima întâlnire din poiană, Moromete a născocit un joc nou menit a-i antrena pe toți participanții în actul lecturii: la citirea unei gazete, fiecare ascultător are dreptul la cincizeci de căscături. Unii au zis că sunt prea multe, alții că nu prea ajung, iar câțiva au rămas cu gura căscată, dar asta nu s-a pus la socoteală. S-a pus încă la vot și aproape toți au ridicat mâinile pentru numărul de cincizeci. S-a băgat de seamă o singură abținere, a lui Moromete însuși, care a zis că altfel nu e democratic și atunci ce joc mai e și acesta?! Când Ilie nu ajunsese încă la sfârșitul paginii a doua a *Luceafărului* (nr.10/1993), Udubească își epuizase deja cele cincizeci de căscături. Cele mai multe le-a risipit pe articolul *Vagonul cu sorți și contra voința unei țigănci*, al lui Liviu Ioan Stoiciu (nu vagonul și nici țiganca, articolul), pe care, nu se știe de ce, revista îl supune la chinurile săptămânale ale susținerii unei rubrici ce pare a-l teroriza chiar și pe autorul ei: *Dictatura personală*.”⁵ Acest procedeu de tip mise en scène așează rubrica permanentă semnată de Andrei Grigor în spațiul literaturii, mimând, în esență, „ficțiunea reală” cu personaje de hârtie care dezbat subiecte și teme prezente în paginile revistelor literare contemporane, dar nu fără acuitate și verb critic.

Nu lipsesc polemicile vizând statutul criticii postdecembriste, dealtfel încercate de orgolii individuale, de grup sau chiar marcate de semi-autoritatea intruziei politicului. „Practicile” în uz sunt demistificate sau chiar destructurate într-un discurs vibrant, cu rol de diagnoză: „Există însă o practică a criticii și, bineînțeles *practici* critice, rezultate din conjunctura imediată, dar și din obișnuințe mai vechi. Determinările sunt cel mai adesea de ordin politic. Criticul cu anumite opțiuni va ignora cartea scriitorului care are altele sau o va lua în seamă numai pentru a scrie rău despre ea. În atare situații judecata e formată înainte de demonstrație și, nu de puține ori, chiar înainte de citirea cărții și seamănă până la identitate cu o prejudecată. Ținta se află mult dicolo de teritoriul literaturii care devine astfel un simplu spațiu de colectare a unor probe de dosar: cutare scriitor n-are valoare și atunci ce prestigiu ar

³Ibidem., p.7-8.

⁴Andrei Grigor, ibidem, p.19.

⁵Ibidem, p.20-21.

putea avea ideile politice pe care le susține sau măcar le simpatizează?! În revers, aceeași *viziune* critică și exersează și cealaltă variantă de susținere a propriului scop politic: orice carte care poartă semnătura *alor noștri* e lansată cu surle și tobe care trâmbițează și răpăie în primul rând *meritele* politice ale autorului. (...) Lucrurile s-au amestecat așa de rău, încât de multe ori chiar scriitorul crede că se poate dispensa de autoritatea, chiar și formală, a criticului, pentru a apela la aceea a omului politic. Hilară, foarte hilară împrejurarea în care un șef de partid vine ca primă autoritate la lansarea unei cărți despre acre decide că e extraordinară. Și așa rămâne. Cine spune altfel e împotriva partidului cu pricina. (...) Alte influențe perturbatoare vin din obișnuințe mai vechi, din rivalități și afinități gășcare. Apariția cărții unuia dintr-un grup determină imediat mobilizarea forțelor și plasarea lor pe poziții de atac în celălalt. (...) Înfruntarea e însă deseori elaborată în spațiu salonard și desfășurată cu arme de panoplie și cu asistență mondenă la granița dintre feude. Ar mai fi, pe lângă toate acestea, și micul interes al criticului. În urmă cu vreo doi-trei ani, asistam stupefiat la o cronică literară ditirambică prezentată la o emisiune culturală (sau poate nici nu era din această categorie) a televiziunii. Stupefacția avea două cauze: mai întâi, pentru că ditirambii aparțineau unui critic (și istoric) literar prestigios care de obicei era destul de cumpătat în aprecieri și care, până în acel moment, abandonase pentru un timp critica de carte; apoi, pentru că obiectul acestor elogi era cartea unui politician, stimabil de altminteri, care deținea o funcție ministerială importantă, dar care ca scriitor nu atrăsese atenția entuziasmată a cuiva prin cărțile lui anterioare.” (*Fețele culturii*, nr.602 (1224), 13 iunie 1994, p.10)⁶

Dilemele generate de melanjul pseudo-valorilor asumate în critica postdecembristă, între care intruzia politicului ocupă, paradoxal, un loc central (mascată sub forma arborată a libertății de exprimare!) dau naștere unor crochiuri critice virulente, cărora Andrei Grigor le conferă legitimitate prin apelul la autoritatea „conștiinței morale”⁷. Poziția personală față de „instituția criticii literare actuale” și mai ales față de posibilitatea existenței valide a unei critici de direcție funcționale provoacă apariția unui fertil dialog de idei: „Problema ar fi dacă poate exista, acum, o critică de direcție, adică, limitativ vorbind, dacă exercițiul și demersul critic se cer acum desfășurate în sensul de a chema literatura română să *curgă* într-o anumită matcă și de a statua reperele acestei curgeri. Eu cred că nu, și urmează să-mi susțin numaidecât afirmația (de fapt, negația) prin câteva argumente. Mai întâi, o privire retrospectivă arată că, la noi, critica de direcție a existat și s-a impus în perioadele de efervescentă a literaturii, când vremurile erau, în orice caz, mai așezate și îngăduiau creației o relativă autonomie față de procesele și funcționarea organismului social.”(*Fețele culturii*, nr.620 (1242), 4 iulie 1994, p.10)⁸

Suprapunerea nejustificată și haotică a alor criterii, până la sufocarea și chiar eliminarea celui unic estetic, în judecata operei literare, este, în egală măsură, condamnată: „Politicul. Economicul, socialul dau buzna peste literatură sau aceasta se pune de bună voie în slujba și sub *autoritatea* lor, încât autoritatea însăși a criticilor ce ar putea imprima o direcție riscă să pară compromisă și etichetată cu alte criterii decât cele proprii faptului de literatură.” Mai mult, Andrei Grigor constată că umorile critice ale vremii postdecembriste, tumultoase și inegale în manifestări, sunt mai mult centrate pe spiritul inchizitorial neproductiv: „Aș putea spune că nicio tentativă serioasă a criticii de direcție nu și-a asumat (sau nu a fost precedată) de o acțiune de demolare masivă a valorilor existente. *Direcție* a însemnat, în primul rând, un alt drum și nu o dinamitare a ceea ce deja exista (avangardismul, care nu s-a însoțit totuși de o frondă explozivă). Astăzi, oricât de puțină importanță le-am da,

⁶Ibidem, p.138-140.

⁷Pentru Eugen Simion, „Andrei Grigor are toate datele pentru a fi criticul generației 80. Are talent, are o bună poziție față de literatură, are, în fine, ceea ce E.Iovinescu spunea că fără această calitate un critic literar nu există, și anume: conștiință morală.” – ibidem., coperta IV.

⁸Ibidem, p.145.

acțiunile demolatoare se desfășoară în forță, iar efectele lor nu pot fi deloc ignorate, din moment ce ele cad *numai bine* pe un fond de involburare contestatară generală. Mai necesară decât o critică de direcție mi se pare a fi acum una de întreținere, adică de *conservare* a valorilor și de apărare a lor în fața asalturilor demolatoare care, desfășurate pe fondul amintit mai sus, riscă să devină *credibile* într-o perioadă când a contesta orice e un mod de a fi. S-a văzut nu demult (anii cincizeci stau mărturie) unde a putut duce o *critică de direcție* aberantă, întemeiată și ea pe demolarea valorilor, în absența unei critici de întreținere care să o contracareze sau măcar să-i diminueze consecințele.” (*Fețele culturii*, nr.620 (1242), 4 iulie 1994, p.10)⁹

Atent cunoscător al peisajului critic postdecembrist, Andrei Grigor pledează, în textele sale, pentru „plăcerea criticii” pe care a slujit-o cu onestitate și ținută morală aparte. Este ceea ce remarcă, în cuvântul introductiv, editorul volumului de față: „Întrebarea ce ar fi făcut Andrei Grigor cu aceste pagini răzlețe, scrise cu mult timp în urmă, devine prilej pentru o altă explicație. Opinia mea este că le-ar fi citit cu plăcere și, poate, nostalgie, dar în pofida densității entropice a precipitatelor de umor, prisositoare la fiecă pas, probabil că le-ar fi lăsat *în așteptare*, pentru a se consacra unor proiecte la zi, de mai mare anvergură. Așa cum l-am cunoscut, era foarte exigent cu sine, iar dacă se întâmpla să introducă în propunerile către edituri texte deja tipărite, acestea erau, îl citez, *rezultatul unui traseu drastic selectiv*, lucru acum imposibil. În absența unei alternative, mă substitui autorului și iau asupra-mi alegerea de a le strânge într-o carte, ca să nu rămână ascunse privirilor – evit să spun îngropate – în mormanele de ziare și reviste din depozitele bibliotecilor. Ca un argument suplimentar, mă consolează gândul că prietenul meu știa foarte bine de la mentorul său cât de bine venit este sâmburele epic în comentariile critice, în scopul de a face mai permeabil solul de cultivare și exercitare a magistraturii, de obicei arid, înțelenit de idei și teorii, uneori uscat de prea multă abstracțiune. Aș spune că *Poiana lui Iocan* relevă din plin această sugestie punând totodată în evidență, alături de modelul urmat, talentul narativ al prozatorului din *Cazarma cu ficțiuni* (1993) care, datat la subtilități textualiste, veghea parcursul social și psihologic al personajelor sale de hârtie.”¹⁰

BIBLIOGRAPHY

- Grigor, Andrei *Poiana lui Iocan*, editura SemnE, București, 2018.
 Simion, Eugen, *În ariergarda Avangardei. Convorbiri cu Andrei Grigor*, Ed.Curtea Veche, București, 2012.

⁹Ibidem, p.145-146.

¹⁰Ibidem, p.9.